

Voiko valoa olla liikaa?

Poikkeuskesä on vähitellen kääntymässä poikkeussykyksi. Itse ehdin olla loman jälkeen töissä peräti neljä lähipäivää, kun tuli suositus siirtyä etätöihin. Etätöitä tehdään vuoden loppuun saakka tai ainakin kunnes epidemia rauhoittuu. Sama tilanne on monella muullakin toimitustöitä tekevällä. Suunnittelu ja rakentaminen kuitenkin jatkuvat normaalisti, joskin olen jo kuullut huhuja keskeytetyistä tai siirretyistä toimitilahankkeista.

Valaistusosalalla puhutaan paljon valon vaikutuksesta työn tuottavuuteen. Moni valaisinkauppias toistaa edelleen vanhaa väittämää, jonka mukaan valon määrän kolminkertaistaminen nostaa työtehoa jopa 9 prosenttia. Teollisuudessa väittämälle voi löytyä perusteita, ainakin jos työpiste on lähtötilanteessa alivalaistu, mutta toimistovalauksessa väite on silkkaa legendaa. Siellä valon määrän kasvattamisen rajat tulevat vastaan nopeasti. Varsinkin päätetyöskentelyssä liiasta valosta on enemmän haittaa kuin hyötyä. Tämä unohtuu toisinaan suunnittelijoilta ja työpisteitä ylivalaistaan. Olen nähnyt toimistoja, joissa tilankäyttäjät ovat kiertäneet lamppuja irti valaisimista liian korkean valaistusvoimakkuuden takia. Eräässä kiinteistössä valaisimiin oli ripustettu sateenvarjoja ja toisessa niiden eteen oli teipattu kopiopaperia. Valaisinkohtainen vetonarusäätö olisi korjannut tilanteen, jos se olisi ollut käytettävissä.

Toimistovalauksessa tulisi orjallisen standardin noudattamisen sijaan pyrkiä tasapainoon tietokoneen näytön ja lähityöympäristön kesken. Jos työympäristö on liian kirkkaasti valaistu, on myös tietokoneen näytön kirkkaus säädettävä maksimiinsa. Liasta valosta voi seurata silmien ärsyyntymistä, väsymistä ja kuivumista. Pahimmillaan oireet voivat kroonistua ja alkaa muistuttaa sisäilmaoireita.

Suunnittelijavuosinani kaipasin käyttäjien palautetta sekä itse valaistuksesta että sen ohjauksesta. Palautetta ei siihen aikaan kerätty systemaattisesti. Ainakaan sitä ei saatettu suunnittelijan tietoon kuin aniharvoin. Ainoa tapa saada palautetta oli mennä kohteeseen tapaamaan talon käyttäjiä. Käyttäjien havainnot olivat konkreettisia ja toisinaan myös yllättäviä. Suunnittelijan mielestä vaikkapa kytkimien sijainti ovenpielessä tai painikesäädön logiikka voivat olla itsestäänselvyksiä, mutta loppukäyttäjä saattaa olla täsmälleen päinvastaista mieltä.

Palautteesta oppiminen helpottuisi, jos suunnittelija toimisi lähellä suunnittelukohteitaan. Nykyinen kilpailutustapa johtaa turhan usein siihen, että sähkö- ja valaistussuunnittelija ovat satojen kilometrien etäisyydellä kohteistaan ja muista suunnittelijoista. Myös suunnittelutoimeksiantojen jatkuvuus on heikko. Nykyään sähkösuunnittelija vaihtuu melkein jokaisessa projektissa, vaikka kyse olisi saman kiinteistön seuraavasta rakennusvaiheesta. Oppimista ei juuri pääse tapahtumaan. Niinpä samat virheet toistuvat ja ohjaustavat ja valaisinmallit vaihtuvat.

Teknologian perustehtävä on helpottaa ihmisten elämää ja lisätä hyvinvointia. Toistuvia ja yksinkertaisia tehtäviä tulisi pyrkiä korvaamaan automaatiolla. Tästä hyvä esimerkki on läsnäolotunnistin, joka korvaa tarpeen syyttää ja sammuttaa valoja manuaalisesti. Valaistustason automaattinen säätö on moninkertaisesti vaikeampi tehtävä henkilökohtaisten mieltymysten ja työtehtävien kirjon takia. Itse työskentelen mieluiten luonnonvalossa silloin, kun sitä on riittävästi. Kotikonttorissa valon määrää voi kätevästi säätää sälekaihtimilla ja lukuvalolla. Työpaikan monitilan valot taas syttyvät automaattisesti maksimiteholla, mikä on itselleni aivan liian kirkas. Toisaalta osa kollegoista näyttää viihtyvän voimakkaassa valossa. Onneksi työpisteen päällä olevan valaisimen voi sammuttaa tai himmentää muutenkin kuin teippaamalla siihen kopiopaperia.

Valaistusohjausten vaatimukset nousevat esille erityisesti älyrakennuksia suunniteltaessa. Teknologian tehtävä on tukea ihmisten luontaisia toimintamalleja, eikä teknisillä ratkaisuilla ei pidä pyrkiä muuttamaan ihmisten tapaa toimia. Erityisesti pitää varoa suunnittelemaista ohjausratkaisuja, jotka

toimivat toisin kuin mihin ihmiset ovat tottuneet. Ohjaustapaa ei myöskään saa vaihdella vaan kohde pitää suunnitella alusta loppuun samalla toimintalogiikalla. Tässä meillä on vielä paljon opittavaa.

Suunnittelijan on syytä pysähtyä ensin miettimään ihmisten toimintatapoja ja sitten toteuttaa niitä parhaiten tukevat ohjausratkaisut. Jos tulevat tilankäyttäjät ovat tiedossa, suosittelen heidän tapaamistaan ja nykyisiin tiloihin tutustumista jo suunnitteluaihana. Ei siitä ainakaan haittaa ole. Ja unohtakaa jo ne valojen kaukosäätimet työpaikoilla.

Esa Halmetoja

Oulussa 21. päivänä elokuuta 2020